

Установа “Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры”
Філіял “Літаратурны музей Максіма Багдановіча”

Радавод Максіма Багдановіча. Знаходкі і перспектывы
(Навукова-практычны семінар “Ля вытокаў беларусазнаўства”, прысвечаны
160-годдзю з дня нараджэння А.Багдановіча, сумесна з аддзелам
фалькларыстыкі НАН Беларусі, г.п. Крупкі, 19 мая 2022 года)

Аўтар:
вядучы навуковы супрацоўнік
навукова-асветніцкага аддзела
Мышкавец Ірына Вітальеўна

Мінск 2022

Радавод Максіма Багдановіча. Знаходкі і перспектывы

Супрацоўнікі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча адной з найважнейшых задач сёння лічаць складанне радаводу паэта “па мячы і кудзелі” – па лініі бацькі Адама Ягоравіча і маці Марыі Апанасаўны. У межах майго паведамлення пад час гэтага семінару дазвольце пазнаёміць з некаторымі знаходкамі і ўдакладненымі датамі прадстаўнікоў роду Багдановіча па лініі бацькі. Важкую справу па стварэнні радавода пачаў у свой час сам Адам Ягоравіч, калі прымаў удзел у падрыхтоўцы першага Поўнага збору твораў пісьменніка (1927-1928 гг.) і зборы матэрыялаў да яго біяграфіі. У адпаведнасці з планам, прапанаваным супрацоўнікамі Інстытута беларускай культуры, біяграфію сына ён пачаў з паглыблення ў гісторыю рода і паведамленнем звестак аб продках Багдановічаў і Мякотаў. Пазней Адам Багдановіч яшчэ раз вярнуўся да тэмы ўласнага радаводу, напісаў «Мае ўспаміны», мемуары пра жыццё ў мястэчку Халопенічы, дзе таксама прывёў звесткі пра сваякоў.

Пасля стварэння Літаратурнага музея Максіма Багдановіча задача па ўдакладненні звестак да радаводу пісьменніка лягла на плечы музейных супрацоўнікаў, таксама радаводам займаліся і супрацоўнікі Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі. Вядучы навуковы супрацоўнік аддзела старажытных актаў Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі Зміцер Яцкевіч і галоўны архівіст Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі Рыгор Жаўняркевіч выявілі комплекс спраў і дакументаў, якія тычацца радаводнага дрэва Максіма Багдановіча па лініі бацькі. Супрацоўнікі архіва знайшлі запісы, звязаныя з продкамі Адама Ягоравіча з в. Касарычы Бабруйскага павета, у рэвізскіх сказках за 1816 і 1850 гг., у спавядальных ведамасцях і іншых справах. Зміцерам Яцкевічам і дырэктарам музея (на той час) Міколам Трусам на падставе выяўленых дакументаў была падрыхтавана брашура “Радавод Максіма Багдановіча” (Мінск, “Беларускі кнігазбор”, 1999 год). Ва ўступным слове Мікола Валянцінавіч падкрэсліў, што “старонкі гэтай кнігі даюць сваю падсветку генію і грамадзянскаму подзвігу Максіма Багдановіча, які са шляхецкай годнасцю сваіх продкаў кінуўся абараняць свой абрабаваны народ, яго мову і культуру”. Таксама Мікола Валянцінавіч адзначаў, што кніга не падводзіць рысу пад росшукамі, праз пэўны час гэтаму тэзісу знайшлося пацвярджэнне.

Зусім нядаўна новымі архіўнымі знаходкамі парадавала супрацоўнікаў Літаратурнага музея Максіма Багдановіча Алена Кароўчанка, вядомая ў Беларусі і за яе межамі спецыялістка ў галіне генеалогіі. Алена Валер’еўна даследавала матэрыялы Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі, працавала, у першую чаргу, з метрычнымі кнігамі розных беларускіх храмаў. Ёй удалося адшукаць згадкі пра продкаў Максіма Багдановіча, але пошукавы шлях быў пакручасты і некаторыя пытанні пакуль застаюцца без адказу.

Крыху падрабязней пра гэтыя знаходкі. На сённяшні момант стала вядома дата вячання Тамаша і Рузалі Осьмакаў (НГАБ Ф. 136. Воп. 13. Спр. 128 Л.1071аб.) – у Метрычнай кнізе прыходскай Халопеніцкай царквы Барысаўскага павета 22 верасня 1840 (?) года зроблены запіс аб вячанні: “Томашу Асмаку с Девкой Розалией Лисовской из м. Холопенич Моих прихожан, бывших в Исповеди и знающих повседневною Молитву и не имевших законных препятствий к Бракосочетанию по трекратном Объявлении в Церкви, при Свидетелях Антону Сколубовичу и Андрею Миницкому из м.Холопенич, я обвенчал Приходский Священник Петр Хруцкий”.

Адам Багдановіч ва ўспамінах адзначаў, што сялянская дакументацыя вялася вельмі неахайна, і, калі яму асабіста прыйшлося звярнуцца за дакументамі для сябе і сяцёр, аказалася, што не было амаль ніводнага дакладнага запісу. Гэта ж пацвярджаюць дакументы, знойдзеныя Аленай Кароўчанка. Напрыклад, адносна шлюбу сваіх бацькоў Адам Багдановіч указаў дату – 1 лістапада 1860 года, на самой справе, шлюб зарэгістраваны 6 лістапада таго ж года. Але гэта не істотная памылка, а вось тое, што мужам Ганны (Анэлі) Фаміной (Тамашовай) Асьмак запісаны Харытон Пятроў Станкевіч, наворыць пра “якасць” справаводства ў мястэчку Халопенічы. Важна, што гэты самы Харытон Пятроў Станкевіч фігуруе ў якасці жаніха ў гэты дзень яшчэ раз, але бярэ шлюб з іншай дзяўчынай. Імя “сапраўднага” мужа Анэлі – Ягора Лук’янавіча Багдановіча – не ўзгадваецца.

Аналагічную блытаніну заўважыла даследчыца і пры высвятленні дат нараджэння бабулі Максіма Багдановіча – Анэлі Асьмак, яе родных – брата Ануфрыя і сястры Мар’яны. Зноў звяртаемся да ўспамінаў Адама Багдановіча, які ўзгадваў, што цётка Марыля была старэйшая за маці на 2 гады, а дзядзька Ануфрый – маладзейшы на 2 гады. У метрычнай кнізе Халопеніцкай царквы за 1841 год (Ф. 136 Вопіс 13 Справа 130 Метрычныя кнігі цэркваў Барысаўскага павета аб нараджэнні, хрышчэнні і смерці) ёсць запіс аб нараджэнні 29 сакавіка 1841 г. і хрышчэнні 31 сакавіка 1841 г. Мар’яны Асьмак, дачкі сялян з м. Халопенічы Тамаша і Разаліі Осьмакаў (Томаша и Розалии Осьмаковых). Хроснымі бацькамі Мар’яны Осьмак сталі – Клім Барковіч, Тэкля Скалубовічава, Іван пазняк, Наста Парэцкая (Клим Боркович, Текля Сколубовичева, Иван Позняк и Наста Порецкая). Паколькі Можна меркаваць, што Наста Парэцкая – родзічка Рузалі Осьмак, таму што Адам Багдановіч называў у ліку яе продкаў Лісоўскіх і Парэцкіх. Хрысціў Мар’яну Осьмак прыходскі святар Пётр Хруцкі.

У кнізе метрычных запісаў прыходскай Халопеніцкай царквы за 1845 год (Ф. 136 В. 13 Спр. 147 выяўлены запіс аб нараджэнні 10 студзеня 1845 г. і хрышчэнні 13 студзеня 1845 г. Ануфрыя Асьмака, дзядзькі Адама Багдановіча, паказана правільна маці – Разалія Казімірава і памылкова бацька – Фама Ермакоў Шостак (Фома Ермаков Шостак). Хроснымі бацькамі сталі сяляне мястэчка Халопенічы Іосіф Дзмітрыеў Грыгаровіч і

жонка Яфіма Фекла Васільева, хрысціў святар Пётр Хруцкі з дзячком Міхаілам Міцкевічам.

Верагодна, царкоўнымі служкамі дапушчана памылка і пры рэгістрацыі Анэлі Асьмак, бабулі паэта. У метрычнай кнізе за 1842 год (НГАБ. Ф. 136. Воп. 13. Спр. 132. Л. 787об-788) ёсць запіс аб нараджэнні 4 снежня 1842 г., хрышчэнні 9 снежня 1842 г. Варвары, бацькі якой Фама Ермакоў Асьмак і яго законная жонка Разалія Казімірава, праваслаўнага веравызнання. Цікава, што на старонцы тройчы паўтараецца імя Варвара (у двух з іх месца нараджэння – вёска Галькі?, тая ж вёска паўтараецца і ў трэцяй Варвары, але з удакладненнем “пражывае ў мястэчку Халопенічы). У метрычных кнігах за 1842-1844 гг. запіса аб нараджэнні Анэлі Фаміной Асьмак не выяўлена, а цётку Варвару Адам Багдановіч нідзе і ніколі не ўзгадваў.

Адносна свайго нараджэння А.Багдановіч пісаў, што “яго метрыка наогул не была ўнесена ў метрычную кнігу”. Выпіска была патрэбна яму пры паступленні ў праваслаўную Нясвіжскую настаўніцкую семінарыю. З-за таго, што метрыкі адразу не знайшлі, ён вымушаны прапусціць год, верагодна, прыйшлося пайсці на падман. Запіс аб нараджэнні Адама Багдановіча з’явіўся ў метрычнай кнізе за 1862 год, у самым канцы, пры тым, што дата нараджэння – 20 сакавіка, дата хрышчэння – 25 сакавіка 1862 г. З-за гэтага Адам Багдановіч так і не вызначыўся з днём нараджэння, на працягу ўсяго жыцця ў аўтабіяграфіях падаваў розныя даты. Трэба дадаць сюды яшчэ блытаніну з яго імем – пры нараджэнні Адольф становіцца Адамам.

Як бачым, архіўныя крыніцы паступова раскрываюць свае сакрэты, пашыраецца інфармацыя аб жыцці продкаў Максіма Багдановіча “па мячы і кудзелі”. Метрычныя кнігі дазваляюць не толькі знайсці дакладныя даты самых важных момантаў жыцця – нараджэння, смерці, вячання, але і даюць магчымасць высветліць геаграфічныя каардынаты існавання продкаў, выявіць кола іх акружэння, знайсці роднасныя і сяброўскія сувязі. Супрацоўнікі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча, па меры магчымасцяў, будуць працягваць пошукі інфармацыі пра продкаў Максіма Багдановіча па лініі бацькі Адама Ягоравіча. У нацыянальным гістарычным архіве Беларусі захоўваюцца метрычныя кнігі Халопеніцкай царквы за розныя гады. Ёсць перспектывы адшукаць даты смерці прабабулі Рузалі Асьмак, прадзядулі Тамаша Асьмака, дату смерці бабулі Анэлі Тамашоўны (Фамінічны) і, верагодна, запраўдную запіс аб нараджэнні Адама Ягоравіча Багдановіча.

Ірына Мышкавец, вядучы навуковы супрацоўнік
Літаратурнага музея Максіма Багдановіча